

DOI: 10.32347/2076-815X.2025.89.140-148

УДК 711

Лепешко А.А.,

anatolii.lepeshko1@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6018-3596,
Київський національний університет будівництва і архітектури

МЕТОДИ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Наводиться перелік концепцій методів функціонально-планувальної організації територій для сільських населених пунктів. Кожна з наведених концепцій має перспективу розвитку та глибшого дослідження. Дана стаття зорієнтована на висвітлення проблеми функціонально-планувальної організації територій сільських населених пунктів, надаючи та пропонуючи новітні концепції методів, з використанням яких у різних випадках можуть покращуватися умови для організації територій. Наведені концепції методів призначаються для пошуку кращих варіацій групування різного типу об'єктів в сільських населених пунктах, надаючи покращені умови їхньої експлуатації та доступності.

Дане питання набуває актуальності через ряд відмінностей сільського населеного пункту від міського, що, своєю чергою, призводить до ускладнених процесів розвитку населених пунктів з малою кількістю мешканців у випадку, коли для них використовуються методи функціонально-планувальної організації територій, характерні та більш актуальні для міських. Також це питання є актуальним для сільських населених пунктів через ряд показників зменшення чисельності мешканців, що проявляється у тенденції деградації та зникнення.

Потреба у пошуку нових методів функціонально-планувальної організації територій саме для сільських населених пунктів виникає здебільшого через економічну складову, яка зазнає найбільшого просідання у таких типах поселень. Економічна частина сільських населених пунктів часто супроводжується розвитком виробничих територій та відповідних об'єктів, які можуть надати значну кількість робочих місць, що призводить до прибутків та фінансових надходжень у бюджет сільського населеного пункту.

Запропоновані концепції спрямовані на пошук і створення кращих умов для економічного розвитку, зокрема з урахуванням екологічних та соціальних критеріїв. Використання новітніх методів функціонально-планувальної організації територій для сільських населених пунктів може забезпечити нові комбінації розташування об'єктів, їхнього цільового використання, умов експлуатації території та провадження виробничої діяльності.

Ключові слова: методи; функціональне-планування; організація територій; сільський населений пункт; концепція.

Постановка проблеми. Проблему цього питання можна розділити на декілька рівнів. Загальна проблема полягає у зменшенні кількості *сільських населених пунктів*. Така тенденція супроводжується відсутністю робочих місць із гідною заробітною платою. Проблема за спеціальністю «архітектура та містобудування» полягає у розширенні *методів функціонально-планувальної організації територій*, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку економічної діяльності саме в *сільських населених пунктах*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи *методи функціонально-планувальної організації територій* для *сільських населених пунктів*, варто зазначити досить низьку кількість наукових праць і публікацій з даного питання. Проте можна віднести ряд досліджень і науковців, які працювали у близьких напрямках та які наближені до теми *сільських населених пунктів*: Дмитренко А.Ю. «Принципи *функціонально-планувальної організації малих сільських поселень* (на прикладі Північно-Східного регіону України)» (2006) [1], Муха Т.О. «*Функціонально-планувальна організація агрорекреаційних екопоселень* (на прикладі Полтавської області)» (2019) [2], Кузьменко Т.Ю.: «Принципи *функціонально-планувальної організації приміських сільських поселень* (на прикладі Північно-Східного регіону України)» (2018) [3], а також деякі роботи які мають меншу дотичність до теми, але в межах *сільських населених пунктів*: Коробко К.В. «Просторово-планувальна *організація територій* селища на 3000 мешканців» (2021) [4], Куліш І.М. «Характеристики *сільських територій*, які необхідно врахувати під час планування розвитку» (2015) [5] та Гнесь Л. «Проблеми розпланування *сельбищних територій сільських поселень* в сучасних ринкових умовах» (2012) [6]

Актуальність і новизна. Актуальність дослідження підтверджується рядом державних законодавчих регуляторних документів, які зосереджені на розвитку *сільських населених пунктів* в тому числі й планування територій, зокрема:

– Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development), (від 25.09.2015р.) [7];

– Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (від 30.09.2019р.) [8];

– Указ Президента «Про пріоритетні завдання у сфері містобудування» (від 13.05.1997 р.) [9];

– Стратегію розвитку сільського господарства та *сільських територій* в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках [10];

– Стратегічні напрями сталого розвитку *сільських територій* на період до 2030 року [11, с. 20, 50];

Новизна полягає у пропозиції нових *концепцій методів функціонально-планувальної організації територій*, які можуть бути зручно адаптовані до *сільських населених пунктів*.

Мета і методи дослідження. Дана стаття надає ряд *концепцій методів функціонально-планувальної організації територій*, які є більш адаптивними для *сільських населених пунктів*, з урахуванням економічного та інших факторів. При дослідженні даного питання використовувалися *методи* пошуку, аналізу та синтезу.

Методи обговорення. Надані *концепції методів* можуть обговорюватися на конференціях, круглих столах і можуть стати предметом для подальших досліджень пов'язані з питаннями розвитку *сільських населених пунктів*.

Особистий вклад автора. В даній статті автором викладено *концепції методів*, засновані на власних пошуках різних можливостей *функціонально-планувальної організації територій*, які б могли підходити для *сільських населених пунктів*, надаючи їм можливість легшої реалізації виробничої діяльності.

Результат та їх обґрунтування. Для планування територій існуючими, наявними *методами* в Україні наданими ДБН «Планування і забудова територій» [12], з аналогічним *методом* в інших країнах світу, є *функціонально-планувальна організація територій*, яка включає зонування з розташуванням відповідних об'єктів в межах компетенції конкретної функції. Також можна додати *метод організації територій* – «землеустрій», який базується на визначенні цільового призначення для конкретних земельних ділянок за «Класифікатором видів цільового призначення земельних ділянок» [13].

Відповідно, деякі *концепції методи* можуть розширити інструментарій *функціонально-планувальної організації територій*. Хоча дана публікація зорієнтована більше на *методи організації територій* саме *сільських населених пунктів*, вони також можуть знаходити успішне використання і в міських. Надані *концепції* виходять в першу чергу з умов *сільських можливостей* та розвиваються з урахуванням легшої адаптації до населених пунктів з малою кількістю населення.

1. Перша концепція методу функціонально-планувальної організації території сільських населених пунктів виявляється у розподілі екологічної концентрації на особистих земельних ділянках. Такий метод може надати можливість розвивати слабку виробничу діяльність, якщо вона не порушує встановлених екологічних вимог у межах житлової забудови. Розвиваючи індивідуальну діяльність на власній земельній ділянці, можна сприяти полегшеному початковому етапу розвитку економічної діяльності, в тому числі й виробничої. При налагодженні та вивченні всіх технологічних, економічних, маркетингових та інших складових може розглядатися розширення діяльності на територіях, які спеціально призначені для іншого класу екологічної концентрації.

2. Друга концепція методу функціонально-планувальної організації території сільських населених пунктів полягає в активності використання територій. Цей метод допомагає організувати територію відповідно до концентрації її використання. Території, які найбільше підпадають під експлуатацію, виявляються як висококонцентрована експлуатація. Такий тип характерний більше для виробничих, громадських, складських, транспортно-інфраструктурних зон та їм подібних. Інші території, які мають меншу концентрацію експлуатації, характерні для житлової, рекреаційної і т. п. Під такі зони також можуть підпадати й території кладовищ, відстійників, худобомогильників, радіаційних зон і т. п. Цей метод є досить складним за своєю структуризацією, проте він добре утворює градацію балансування між людським та природним середовищем.

3. Третя концепція методу функціонально-планувальної організації території сільських населених пунктів може проявлятися у концентрації населення. Такий метод позиціонується циклами активної та пасивної фази тривалого перебування мешканців на відповідних визначених територіях. Іншими словами, такий метод можна назвати методом «Бджолиного рою», коли основна маса населення циклічно перебуває в двох різних фазах. Тобто в одне місце, як основне для проживання — у циклі пасивної фази, а в інший цикл активної фази населення змінює місце перебування для здійснення своєї зовнішньої діяльності. Такий метод має характер маятникової міграції в межах населеного пункту.

4. Четверта концепція методу функціонально-планувальної організації території сільських населених пунктів полягає в визначенні політично-релігійних та інших стабільних типів проживання. Такий метод визначає сталі правила для визначених територій, які мають основну ідею суспільного проживання. Відповідно до такого методу організація територій відбувається

навколо спільної ідеї. Цей метод допомагає сформувати групування населення та сприяти всім необхідним умовам для реалізації індивідуальних потреб групи.

5. П'ята концепція методу функціонально-планувальної організації території сільських населених пунктів закладена в аналогії децентралізації та індивідуальності. Такий метод допомагає максимально проявити характеристики груп населення та надати їм відповідні правила самостійного управління організацією територій у виділених межах компетенції відповідного населеного пункту.

Описані вище концепції методів функціонально-планувальної організації територій сільських населених пунктів допомагають розширити інструментарій у пошуках функціонально-планувальних рішень. Варто узагальнити, що концепції наданих методів більше сприятливі для рівня всього населеного пункту. Якщо ці методи використовувати на рівні земельної ділянки або частини населеного пункту, їх ефективність може бути значно нижчою.

Поєднуючи методи організації територій, можна сформувати декілька стратегій розвитку сільського населеного пункту, підлаштовуючи їх під прогнозовані стратегії сталого розвитку не тільки самих сільських населених пунктів, але й об'єднаних територіальних громад.

Висновки. У підсумку можна зазначити, що питання методів функціонально-планувальної організації територій потребують кількісного та якісного наукового дослідження, які зможуть враховувати особливості різних типів населених пунктів, зокрема і сільських. Варто також зазначити, що наведені методи організації територій мають складну специфіку, яку слід детальніше досліджувати та розкривати у більших наукових працях.

Список використаних джерел

1. Дмитренко А.Ю. Принципи функціонально-планувальної організації малих сільських поселень (на прикладі Північно-Східного регіону України) – 2006. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2006/06daysru.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1 (дата звернення 30.03.2025р.).
2. Муха Т.О. Функціонально-планувальна організація агорекреаційних екопоселень (на прикладі Полтавської області) – 2019. URL1: https://radaarch.kname.edu.ua/images/sampled/ata/Mukha/aref_mukha_3.pdf (дата звернення 30.03.2025р.).
3. Кузьменко Т.Ю. Принципи функціонально-планувальної організації приміських сільських поселень (на прикладі Північно-Східного регіону

України) – 2018. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/5195> (дата звернення 30.03.2025р.).

4. Коробко К.В. Просторово-планувальна організація території селища на 3000 мешканців. 2021. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/50970>. (дата звернення 30.03.2025р.).

5. Куліш І.М. Характеристики сільських територій, які необхідно врахувати під час планування розвитку. 2015. URL: http://eprints.kname.edu.ua/51173/1/ilovepdf_com-388-390.pdf. (дата звернення 30.03.2025р.).

6. Гнесь Л. Проблеми розпланування сельбищних територій сільських поселень в сучасних ринкових умовах – 2012. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/dprmu_2012_22_30.pdf. (дата звернення 30.03.2025р.).

7. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» Режим доступу: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html>. (дата звернення 30.03.2025р.).

8. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>. (дата звернення 30.03.2025р.).

9. Указ Президента «Про пріоритетні завдання у сфері містобудування» № 422/97 від 13.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/97#Text>. (дата звернення 30.03.2025р.).

10. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Розпорядження КМУ від 15.11.2024р. №1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law>. (дата звернення 30.03.2025р.).

11. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року розроблених Національною академією аграрних наук України. Стр. 20, 50. URL1: https://issuu.com/nnc_iae/docs/2020_14_str_nap_sta_roz. URL2: <http://www.iae.org.ua/activity/books/2911-stratehichni-napryamy-staloho-rozvytku-silskykh-terytoriy-na-period-do-2030-roku-lupenko-yuo-malik-my-bulavka-oh-ta-in-za-red-yuo-lupenka-k-nnts-iae-2020-60-s.html>. (дата звернення 30.03.2025р.).

12. ДБН Б.2.2-12:2019 "Планування і забудова територій". URL1: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3260441209981634046?doc_type=2 URL2:

https://e-construction.gov.ua/files/new_doc/3022049262482490756/2023-01-23/48e9d4c6-d7fd-470f-b04e-d791c5982967.pdf. (дата звернення 30.03.2025р.).

13. Постанова Кабінет Міністрів України «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України» від 28 липня 2021 р. № 821. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2021-%D0%BF#Text>. (дата звернення 30.03.2025р.).

postgraduate student **Anatolii Lepeshko**,
Kyiv National University of Construction and Architecture

METHODS OF FUNCTIONAL AND PLANNING ORGANIZATION OF RURAL SETTLEMENT AREAS

The article provides a list of concepts related to the methods of functional-planning organization of territories for rural settlements. Each of the presented concepts holds potential for further development and deeper investigation. The article aims to highlight the issue of functional-planning organization of territories in rural settlements, presenting and proposing innovative concepts of methods that, when applied in various cases, can improve conditions for territorial organization. The presented methods aim to identify better variations for grouping different types of objects in rural settlements, providing enhanced conditions for their operation and accessibility.

This issue becomes relevant due to several differences between rural and urban settlements, which, in turn, complicate the development processes of settlements with small populations when urban-oriented functional-planning methods are applied. It is also a significant concern for rural settlements due to indicators such as decreasing population, which manifest in tendencies of degradation and disappearance.

The need to find new functional-planning methods specifically for rural settlements mostly arises from the economic component, which experiences the most considerable decline in these types of settlements. The economic aspect of rural settlements is often accompanied by the development of industrial areas and related facilities, which can provide a significant number of jobs, leading to income generation and financial inflows into the rural settlement's budget.

The proposed concepts are aimed at finding and creating better conditions for economic development, particularly considering ecological and social criteria. The application of innovative functional-planning methods for rural settlements can offer new combinations for the placement of objects, their intended use, conditions for territory exploitation, and industrial activity.

Keywords: methods, functional planning, territorial organization, rural settlement, concept.

REFERENCES

1. Dmytrenko A.Iu. Pryntsypy funktsionalno-planuvalnoi orhanizatsii malykh silskykh poselen (na prykladi Pivnichno-Skhidnoho rehionu Ukrainy) – 2006. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2006/06daysru.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1. (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}
2. Mukha T.O. Funktsionalno-planuvalna orhanizatsiia ahrorekreatsiinykh ekoposelen (na prykladi Poltavskoi oblasti) – 2019. URL: https://radaarch.kname.edu.ua/images/sampled/Mukha/aref_mukha_3.pdf (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}
3. Kuzmenko T.Iu. Pryntsypy funktsionalno-planuvalnoi orhanizatsii prymyskykh silskykh poselen (na prykladi Pivnichno-Skhidnoho rehionu Ukrainy) – 2018. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/5195>. (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}
4. Korobko K.V. Prostorovo-planuvalna orhanizatsiia terytorii selyshcha na 3000 meshkantsiv. 2021. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/50970> (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}
5. Kulish I.M. Kharakterystyky silskykh terytorii, yaki neobkhidno vrakhuvaty pid chas planuvannia rozvytku. 2015. URL: http://eprints.kname.edu.ua/51173/1/ilovepdf_com-388-390.pdf (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}
6. Hnes L. Problemy rozplanuvannia selbyshchnykh terytorii silskykh poselen v suchasnykh rynkovykh umovakh – 2012. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/dprmu_2012_22_30.pdf (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}
7. Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON vid 25 veresnia 2015 roku «Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok denniy v oblasti staloho rozvytku na period do 2030 roku» Rezhy m dostupu: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html> (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}
8. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku» vid 30 veresnia 2019 roku № 722/2019 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}

9. Ukaz Prezydenta «Pro priorytetni zavdannia u sferi mistobuduvannia» № 422/97 vid 13.05.1997 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/97#Text> (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}

10. Stratehiia rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025-2027 rokakh. Rozporiadzhennia KMU vid 15.11.2024r. №1163-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law> (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}

11. Stratehichni napriamy staloho rozvytku silskykh terytorii na period do 2030 roku rozroblenykh Natsionalnoiu akademiieiu ahrarnykh nauk Ukrainy. Stor. 20, 50. URL1: https://issuu.com/nnc_iae/docs/2020_14_str_nap_sta_roz. URL2: <http://www.iae.org.ua/activity/books/2911-stratehichni-napriamy-staloho-rozvytku-silskykh-terytoriy-na-period-do-2030-roku-lupenko-yuo-malik-my-bulavka-oh-ta-in-za-red-yuo-lupenka-k-nnts-iae-2020-60-s.html> (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}

12. DBN B.2.2-12:2019 "Planuvannia i zabudova terytorii". URL1: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3260441209981634046?doc_type=2 URL2: https://e-construction.gov.ua/files/new_doc/3022049262482490756/2023-01-23/48e9d4c6-d7fd-470f-b04e-d791c5982967.pdf. (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}

13. Postanova Kabinet Ministriv Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh aktiv Kabinetu Ministriv Ukrainy» vid 28 lypnia 2021 r. № 821. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2021-%D0%BF#Text> (data zvernennia 30.03.2025r.). {in Ukrainian}